

Araştırma Makalesi

İmam Hatip Okullarıyla İlgili Yayımlanan Çalışmaların İncelenmesi: 2000-2018 Yılları Arası Tezlerin Bir Meta Sentezi

Halit Bekiroğlu¹Nesrullah Okan²**Öz**

Bu çalışmanın öncelikli amacı, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında 2000-2018 arasında imam hatip okulları ile ilgili yayımlanmış tezleri farklı boyutlarıyla incelemek ve ulaşılan sonuçları araştırmacıların dikkatine sunmaktır. Bu hedef doğrultusunda, 55 tez içerik analizine tabi tutulmuş, yani ihtiva ettikleri tüm veriler tasnif edilerek betimsel istatistik yöntemiyle incelenmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda elde edilen bulgular, imam hatip okullarıyla ilgili tezlerin ezici bir ağırlıkla yüksek lisans tezlerinden oluştuğu, bu tezlerde genellikle nicel desenlerin tercih edildiği, veri toplama araçları olarak anket ve tutum ölçeklerinin kullanıldığı ve örneklem grubunu çoğunlukla öğrencilerin teşkil ettiği yönündedir. Yapılan incelemede imam hatip okullarıyla ilgili tezlerin sayısında son yıllarda ciddi bir artış olduğu görülürken konu seçimi bakımından ilk sırayı öğrenci algılarının aldığı da belirlenmiştir. Bu bulgulara bakarak yayımlanan tezlerin belli alanlara yoğunlaştıkları ve dolayısıyla bazı önemli konuların göz ardı edildiği ya da hiç çalışılmadığı çıkarımı yapılabilir. Bu noktada araştırmacılara yol gösterecek bazı hususlar sonuç kısmında paylaşılmıştır. Bütün bu sonuçların yapılacak çalışmalara faydalı olacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

İmam Hatip Okulları • Yayımlanmış tezler • Meta sentez

1 **Yetkilendirilmiş yazar:** Halit Bekiroğlu (Doktora Öğrencisi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Bölümü, İstanbul. Eposta: halitbekiroglu@gmail.com

2 Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kadıköy 34722 İstanbul. Eposta: nesrokan@gmail.com

Atıf: Bekiroğlu, H. ve Okan, N. (2018). İmam Hatip Okullarıyla ilgili yayımlanan çalışmaların incelenmesi: 2000-2018 yılları arası tezlerin bir meta sentezi. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 2, 157–183.

<https://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.2.0105>

Günümüzde ortaokul ve lise düzeyinde eğitim verilen imam hatip okulları eğitim serüvenine başladığı günden itibaren eğitim sistemimizin önemli kurumlarından biri olmuş ve gerek dinî eğitime gerekse kültürel hayata olumlu katkılarda bulunmuştur. Kuruluş amacı, dini doğru kaynaklardan öğretmek ve toplumun ihtiyacı olan din adamlarını yetiştirmek olan imam hatiplerin tarihsel süreci beş dönemden meydana gelmektedir. Bu dönemlendirmede açılan okulların bir süre sonra kapatılması esas alınmakta olup şu şekilde sıralanmaktadır (Buyrukçu, 2007; Cebeci, 1996; Ergin, 1977; Korukcu, 2016).

1. Medresetü'l-Vâizîn (1912): Müfredatı itibarıyla daha ziyade dinî derslerin ağırlıkta olduğu bu okulda, edebiyat, tarih, coğrafya, matematik, geometri, hukuk bilgisi, sağlık bilgisi, felsefe, astronomi, sosyoloji, iktisat gibi dersler de okutulmuştur. Medresetü'l Vâizîn'i bitirenlerin askerî birliklerin imamlığı ile vaizlikte görev almalarına imkân tanınmıştır.

2. Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba (1913): Daha ziyade nitelikli ve ilim sahibi imam hatipler yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu okulların müfredatı dinî eğitime dayanmaktadır.

3. İmam Hatip Mektepleri (1924-1930): Tevhid-i Tedrisat ile birlikte açılan bu okullarda dinî eğitim ağırlıklı olmakla beraber Fransızca, tarih, coğrafya, cebir, nebatat, fizyoloji, musiki, ruhiyat gibi çeşitli dersler de okutulmuş, ancak bazı gerekçelerle 1930'da kapatılmıştır.

4. İmam Hatip Yetiştirme Kursları (1948-1951): Müslüman kesimin imam ve hatip ihtiyaçlarını karşılamak için açılan 10 aylık kurs süresinden oluşan kurumlardır.

5. İmam Hatip Okulları (1951-....): Birkaç dönemden oluşmakla birlikte esas itibarıyla 1951'den bugüne süregelen okullar silsilesidir. Bu okullar değişik dönemlerde ciddi baskılara maruz kalıp bitirilme noktasına getirilmiş olsa da hâlihazırda Türk eğitim sisteminin önemli kurumlarındandır.

Şekil 1. İmam Hatip Okullarının tarihsel gelişimi.

İmam Hatip Okulları, Şekil 1'den de anlaşıldığı üzere, çok defa kapatılma ile karşı karşıya kalmış olduğu hâlde eğitim sistemi içinde bir şekilde kendisine bir yer edinmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, toplum yapısının merkezinde dinin yer almasıdır (Yılmaz, 2007). Esasen dinin, toplumun düşünce ve ahlaki yapısının oluşumunda ve dolayısıyla toplumsal hayatın ahenginin korunmasında önemli işlevleri olduğu reddi gayrikabil bir gerçekliktir (Keskin, 2004). Kuruluş itibarıyla meslek lisesi olarak planlanan bu okullar, süreç içinde kendileri gibi MEB'e bağlı diğer eğitim kurumları arasında öne çıkmaya başlamıştır. Bu olgunun ortaya çıkmasında imam hatip okullarında yetişen öğrencilerin dünyayı dinî bir perspektiften bakarak okumaları ve bu okumayı hayatlarının her alanında pratiğe çevirmelerinin etkili olduğu söylenebilir (Güneş ve Güneş, 2003). Bir diğer deyişle imam hatip okulları dinî değerleri eğitim yoluyla topluma aktarma rolünü üstlenmektedir. Ancak bu rolün sosyal ve siyasal yansımalarının, süregelen bir tartışma konusu olarak imam hatiplerin varlığına yönelik farklı tutumların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği de bilinen bir husustur. Öyle ki

kimi çevrelerin savunulması gereken bir kale gibi grdđđ imam hatip okulları, diğerleri tarafından bđyđk bir tehlike kaynağı şeklinde tanımlanabilmektedir. Nitekim imam hatipler 28 şubat adıyla maruf dönemin önemli gđndem maddelerinden biri olmuş ve ciddi bir baskıyla karşı karşıya kalarak gerileme sđrecine girmiştir (cal, 2013). Bu sđreci karakterize eden imam hatiplerin ortaokul blđmlerini kapatan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve üniversite sınavlarına yönelik katsayı uygulamaları, gerçekleşen siyasal değişim ve gelişimle birlikte ortadan kaldırılmış ve bu okullar toplumda yeniden rağbet görmeye başlamıştır.

Eğitim sistemimizde önemli bir boşluğu dolduran imam hatip okulları ile ilgili makale, tez ve kitap formatında hazırlanmış çok sayıda çalışmaya rastlanabilmektedir. Bu yayınların, alana az veya çok katkı yapmakla birlikte, Tđrkiye’de yayınların niceliksel yđksekliđinin niteliksel yđksekliđe her zaman tekabđl etmediği kıstasıyla değerlendirilmeleri gerektiği de göz ardı edilmemelidir (Ak ve Gđlmez, 2006). Bu sorunun başat yaratıcısı çalışmaların akademik statđ için yayın gerekliliğinin olmasından kaynaklanan akademik kaygılarla yapılması (zdemir ve Gökçe-Kutsal, 2010) olup mevcut bir durumu derinlemesine araştırmanın ya da var olan bir soruna zđm üretmenin sözde amaçlandığı çalışmaların katkılarının sözde kalması beklenmez değildir. Bu bağlamda imam hatip okullarıyla ilgili tezlerin incelenmesinin, alanda hangi eksiklikleri giderdikleri kadar hangi eksikliklerle malul oldukları ve genel itibarıyla eğitim kalitesine hangi noktada katkı sağladıklarını ortaya koyma bakımından yararlı olacağı dđřđnđlmektedir. Zira kalite kavramı ve etkililik kavramları iince ve eşdeğer anlamlarda kullanılır. Kaliteli eğitimden de kasıt, beklenen ve gerçekleşen birbirine yakın değerlerde bulunmasıyla alakalıdır. Bir ynđyle girdi, işleme ve sđrecin etkili bir şekilde yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Nitekim Kayadibi (2001) kaliteyi, őrđn ve hizmetin ihtiyaçları ne lde karşıladığı şeklinde tanımlamıştır. Aynı şekilde bir sđrec lan kalite, uzun vadeli bir yatırımdır.

Kayadibi (2001) eğitim kalitesinde olması gereken temel etmenleri şu şekilde özetlemiştir:

Eğitim Kalitesi İçin Olması Gerekenler	ğretmen niteliklerini geliştirici olmalı
	Eğitim-ğretime değer katıcı nitelikler taşımalı
	Eğitim program ve metotlarına katkı sağlamalı
	Eğitim-ğretimde uygulanan yanlış uygulamaları tespit edip önerilerde bulunmalı
	Kabiliyet ve yetenekleri arttırıcı nitelikte olmalı
Araştırıcı, yenilikçi ve aksiyonel gelişimde rehber olmalı	

şekil 2. Eğitim kalitesini arttırıcı etmenler.

Yapılan tezlerin nitelik ve eğitim kalitesi açısından incelenmesi, bu çalışmaların eğitim kalitesi açısından hangi boşlukları ne derecede doldurdıkları konusunda da bilgilendirici olacaktır.

Çalışma kapsamında Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında bulunan imam hatip okulları ile ilgili tezlerin, meta sentez yönteminden yararlanarak hangi düzeyde yazıldığı, araştırma konusu, topladığı veriler ve elde ettiği bulgular gibi değişik noktalarda incelenmesi ve ulaşılan sonuçların derlenmesi öngörülmüştür. Yapılan derleme üzerinden ise konuya ilişkin çalışmaların genel bir sentezi ortaya konacaktır. Elde edilen bulguların, bu konuda araştırma yapmak isteyen araştırmacı ve ilgililere fikir verici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın genel çerçevesi aşağıdaki sorular bağlamında belirlenmiştir:

Yayımlanan tezlerin;

1. Lisansüstü düzeylere (yüksek lisans ve doktora) göre dağılımı nasıldır?
2. Yıllara göre nasıl bir dağılım göstermiştir?
3. Kullanılan araştırma desenleri nelerdir?
4. Hangi tür veri toplama araçları kullanılmıştır?
5. Çalışmalarda hangi tür örneklemelerden veriler toplanmıştır?
6. Örneklem grupları hangi yöntemle seçilmiştir?
7. Kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?
8. Konulara göre dağılımları nasıldır?
9. En çok kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
10. İmam hatip okulları ile ilgili yapılan tezler, eğitim kalitesini etkileyen faktörlerden hangileri karşılamıştır.
11. Yapılan çalışmaların; üniversiteler ve ana bilim dallarına göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Bu çalışma, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında yer alan 2000-2018 arasında imam hatip okulları ile ilgili hazırlanmış ve erişime açık tezlerin incelenmesine yönelik bir meta sentez araştırmasıdır. Finfgeld (2003), meta sentezi çok sayıda araştırma bulgularının incelenip yorumlanması olarak tanımlamıştır. Bu yöntemde belli bir konu ya da alanda yapılmış olan çalışmaların karşılaştırılıp benzer ve farklı yönlerinin tespit edilmesi ve ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bu bakımdan meta sentez çalışmalarını araştırmacıların zengin kaynaklara ulaşmalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014). Ayrıca bu çalışmada, elde edilen verileri benzerlik durumlarına göre temalandırarak kolay anlaşılmasını sağlamak (Bauer, 2003) maksadıyla içerik analizinden de faydalanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, imam hatip okulları ile ilgili yapılmış tezler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemini ise 2000-2018 arasında imam hatip okullarına yönelik olarak hazırlanmış ve YÖK Tez Merkezi veri tabanında erişime açık durumdaki 55 tez meydana getirmiştir.

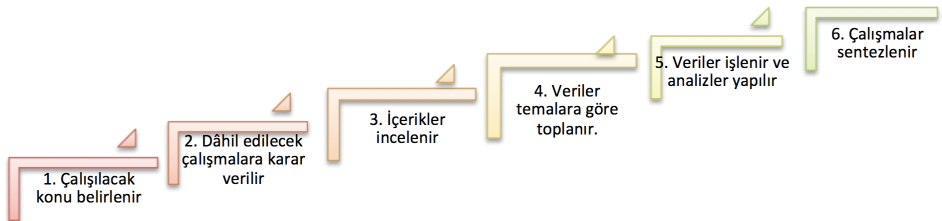
Çalışma kapsamına alınacak tezlere, YÖK Tez Merkezi veri tabanında “imam hatip”, “din eğitimi” gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan kapsamlı taramalar sonucu ulaşılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen 55 tezin seçilme süreci Şekil 3’te detaylı olarak verilmiştir.

Şekil 3. Çalışmaların tarama ve seçim süreci.

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında içerikleri incelenen tezlerden elde edilen veriler, betimsel istatistik yöntemleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırma için belirlenen tezler çalışma konuları ve eğitime katkıları noktasında içerik analizine tabi tutularak belirlenen temalar altında sınıflandırılmıştır. Nihayet analiz sonucunda ulaşılan bulgular, araştırma soruları doğrultusunda grafik ve tablolar hâlinde sunulmuştur. Meta sentez sürecinde Noblit ve Hare’nin (1988) saptamış olduğu basamaklar dikkate alınmıştır. Aynı zamanda Noblit ve Hare’nin sunmuş oldukları basamaklar da bu süreçte dikkate alınmıştır.

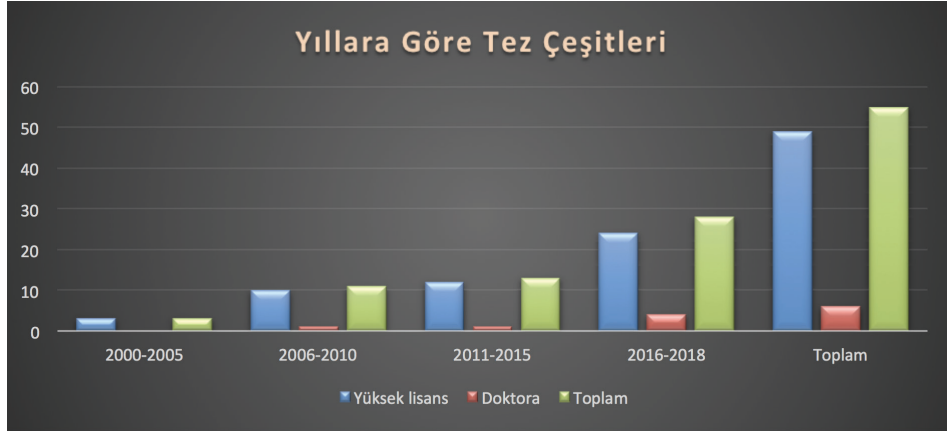

Şekil 4. Çalışma veri analiz süreci.

Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan analizler sırasında araştırma amaçları doğrultusunda cevapları aranan sorular temele alınmış ve bu süreçte elde edilen bulgular tablolaştırılarak aşağıda sunulmuştur.

Doktora ve Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı (1 ve 2. Amaçlar)

Grafik 1. Yıllara göre tez düzeylerinin gösterimi.

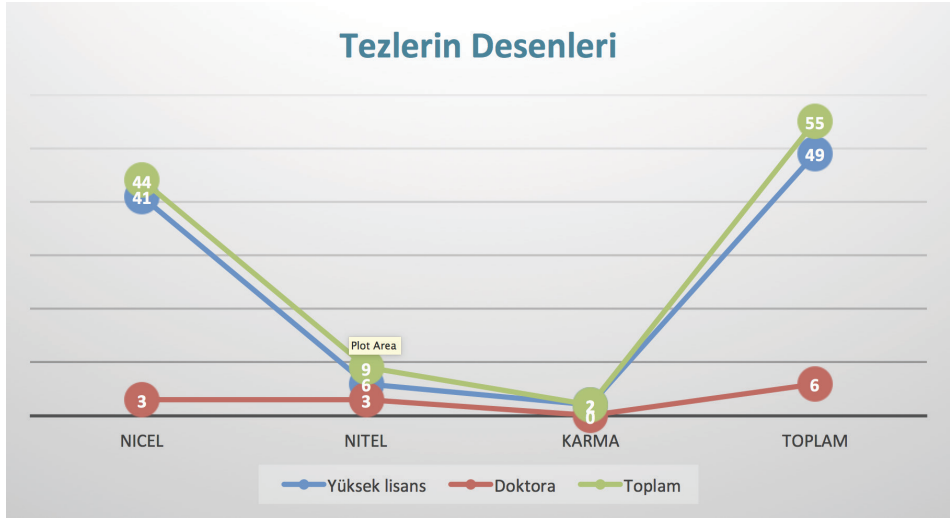
Tablo 1

Yıllara Göre Tez Düzeylerinin Sınıflandırılması

Tezin Düzeyi	Yıllar				Toplam
	2000-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2018	
Yüksek lisans	3	10	12	24	49
Doktora	0	1	1	4	6
Toplam	3	11	13	28	55

Çalışma kapsamında, 2000-2018 arasında çalışılan ve erişilebilir durumdaki 55 tez incelenmiştir. Bu tezlerden 6'sı doktora tezi, 49'u ise yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere 2000-2005 arasında hazırlanan 3 tezin her biri yüksek lisans; 2006-2010 arasında hazırlanan 11 tezin 1'i doktora, 10'u yüksek lisans; 2011-2015 arasında hazırlanan 13 tezin 1'i doktora ve 12'si yüksek lisans; 2016-2018 arasında hazırlanan 28 tezin 4'ü doktora, 24'ü ise yüksek lisans düzeyindedir. Bu noktada imam hatip okullarıyla ilgili 2016-2018 aralığında yapılmış tez çalışmalarının belirgin artışı dikkat çekmektedir.

Yayımlanan Tezlerin Desen Seçimleri (2 ve 3. Amaç)

Grafik 2. Yüksek lisans ve doktora düzeylerine göre tezlerin desenleri.

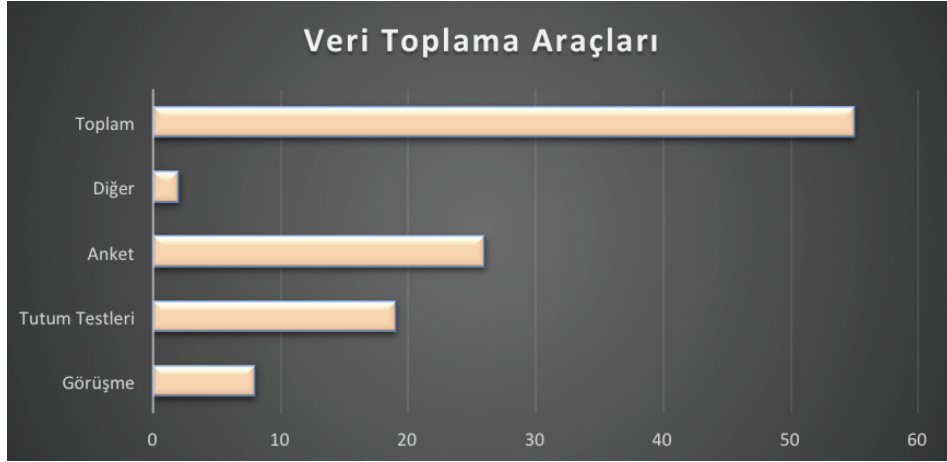
Grafik 2, yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan araştırma desenlerini göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere, nicel desenler diğer araştırma desenlerine göre daha çok tercih edilmiştir. Her ne kadar bazı çalışmalarda nitel ve karma desenler kullanılmış olsa da aradaki fark azımsanmayacak şekilde nicel çalışmalar lehinedir. Yine grafikten de anlaşıldığı gibi yüksek lisans tezlerinin sayıları oldukça fazladır.

Tablo 2
Yıllara Göre Kullanılan Araştırma Desenlerinin Sınıflandırılması

Yıllar	Kullanılan Yöntem			
	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
2000-2005	3	0	0	3
2006-2010	10	1	0	11
2011-2015	11	2	0	13
2016-2018	20	6	2	28
Toplam	44	9	2	55

Tablo 2’de ilgili tezlerde hangi araştırma deseninin kullanıldığı bu tezlerin yıllara göre sayısal dağılımı üzerinden belirtilmiştir. Bu noktada imam hatip okullarıyla ilgili yapılan çalışmalarda genellikle nicel desenlerin tercih edildiği dikkat çekmektedir. Tablo 2’den, 2000-2005 arasında sadece nicel çalışmalar yapıldığı, imam hatip okullarıyla ilgili çalışmaların artmaya başladığı 2006-2010 döneminde ise az da olsa bazı nitel çalışmaların gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. 2016-2018 dönemi, yine nicel çalışmaların çok olduğu bir dönem olmakla birlikte nitel çalışmalardaki artış kadar karma yöntemin tercih edilmeye başlanmasıyla da farklılık göstermektedir.

Araştırmalarda Tercih Edilen Veri Toplama Araçları

Grafik 3. Çalışmalar kapsamında kullanılan veri toplama araçları.

Grafik 3'te yayımlanan tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının niceliksel değerleri görülmekte olup ilk sırayı alan anket tekniğinin ardından tutum testleri ile görüşme tekniğinin geldiği fark edilmektedir. Ayrıca birkaç çalışmada da diğer veri toplama araçlarının kullanıldığı görülebilmektedir.

Tablo 3

Araştırma Desenlerine Göre Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araç	Kullanılan Yöntem			Toplam
	Nicel	Nitel	Karma	
Görüşme	0	8	0	8
Tutum Testleri	18	0	1	19
Anket	23	1	2	26
Diğer	2	0	0	2
Toplam	43	9	3	55

Tablo 3, imam hatip okulları ile ilgili yapılmış çalışmalarda tercih edilen desenlerde kullanılan veri toplama araçlarına ait sayısal dağılım bilgilerini sunmaktadır. Tabloya bakıldığında nicel desenlerle yapılmış olan çalışmalarda daha çok anket ve tutum ölçeklerinin kullanıldığı, nitel çalışmalarda ise genellikle görüşmeler yoluyla veri toplama yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Karma çalışmalarda ise anket ve tutum testlerinin tercih edildiği fark edilmektedir.

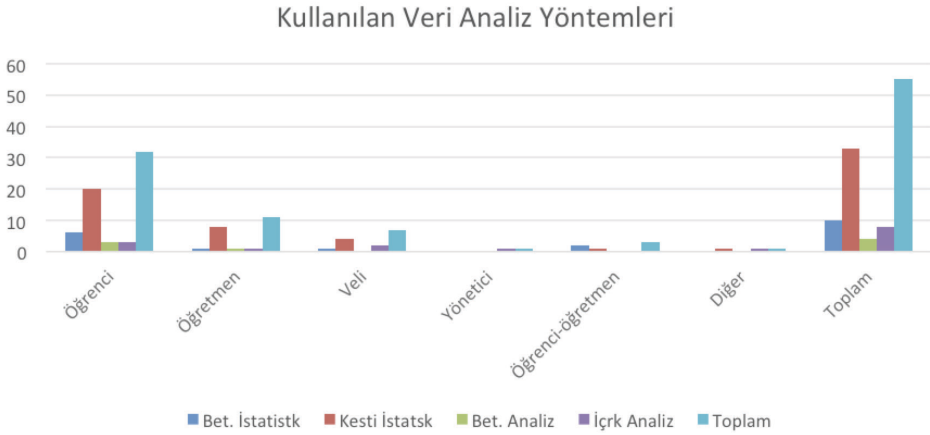
Araştırmaların Örneklemeleri ve Veri Analizleriyle İlgili Bilgiler

Tablo 4

Kullanılan Örnekleme Türlerine Göre Örneklem Grubu

Tezin Çeşidi	Örneklem Grubu					Diğer	Toplam
	Öğrenci	Öğretmen	Veli	Yönetici	Öğrenci-öğretmen		
Seçkisiz	26	10	5	0	3	0	44
Seçkisiz Olmayan	6	1	2	1	0	1	11
Toplam	32	11	7	1	3	1	55

Tablo 4'te, yapılan çalışmalarda kullanılan örnekleme türü ve tercih edilen örnekleme gruplarına ilişkin eğilimler görülmektedir. Çalışmaların çoğunda seçkisiz örneklemeden yararlanıldığı görülmektedir. Örnekleme grupları açısından bakıldığında ise seçkisiz olmayan örnekleme türünün yalnız öğrenci-öğretmen grubu için tercih edilmediği, ancak seçkisiz örnekleme türünün hem yönetici hem de diğer gruplarında kullanılmadığı fark edilmektedir. Bununla birlikte söz konusu çalışmaların, hâlihazırda bir kezle sınırlı kaldığı da göz ardı edilmemelidir.

Grafik 4. Çalışma örneklem gruplarına göre veri analiz yöntemleri.

Tablo 5

Örneklem Gruplarına Göre Veri Analiz Yöntemi

	Örneklem Grubu						
	Öğrenci	Öğretmen	Veli	Yönetici	Öğrenci-öğretmen	Diğer	Toplam
Betimsel İ.	6	1	1	0	2	0	10
Kestirimsel İ.	20	8	4	0	1	0	33
Betimsel A.	3	1	0	0	0	0	4
İçerik A.	3	1	2	1	0	1	8
Toplam	32	11	7	1	3	1	55

Grafik 4 ve Tablo 5 örneklem gruplarına göre veri analiz yöntemlerini göstermektedir. Tablo incelendiğinde, yapılan çalışmalarda genellikle kestirimsel istatistiğin kullanıldığı görülmektedir. Betimsel ve kestirimsel istatistik veri analiz yöntemlerine ait sayısal dağılımın, nicel çalışmaların sayısal dağılımıyla paralel olduğu anlaşılmaktadır. Bunun gibi betimsel ve içerik analiz yöntemleri kullanılarak yapılan çalışmaların da daha önceki tablolarda belirtilen nitel çalışmaların sayısına yakın olduğu görülmektedir. Yine tablodan öğrencilerle yapılan çalışmalarda veri analiz yöntemlerinin tamamının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Velilerle yapılan çalışmalarda ise istatistiksel analizler çoğunlukta olmakla beraber içerik analizlerine de başvurulduğu görülmektedir.

Araştırma Konu Dağılımları ve Sonuçları

Tablo 6

Yapılan Çalışmaların Konularına Göre Eğitime Katkı Durumları

Konu	Konu ve Eğitime Katkı Basamakları Karşılaştırması						
	Eğitim Boyutlarına Katkıları						
	Okul Yeterlilikleri	Eğitim Program-ları ve Metotları	Sorun Alanları	Değerler Eğitimi	Örgüt Kültürü	Yetenek Alanları	Toplam
Genel Kültür	0	1	1	0	1	2	5
Değer Yönelimleri	2	0	0	2	2	0	6
Öğrenci Algıları	4	1	2	0	8	0	15
Eğitimci Yeterlilikleri	0	0	1	0	0	1	2
Okul Kültürü	2	0	1	0	3	0	6
Öğretmen Algıları	0	0	4	1	0	0	5
Veli Beklentileri	0	0	0	0	3	0	3
Eğitim-Öğretim Durumları	0	12	1	0	0	0	13
Toplam	8	14	10	3	17	3	55

Tablo 6, imam hatip okulları ile ilgili yapılan tezlerin hem konularını hem de eğitimin hangi noktalarına katkıda bulduklarını genel itibarıyla yansıtmaktadır. Tabloya bakıldığında konu bazında en çok öğrenci algıları ve eğitim öğretim durumlarının çalışıldığı dikkati çekmektedir. Bunların ardından sırasıyla değer yönelimleri, okul kültürü, genel kültür, öğretmen algıları ve veli beklentilerine ilişkin konuların tercih edildiği görülmektedir. Tablo, yapılan araştırmaların eğitime katkıları noktasında incelendiğinde daha ziyade örgüt kültürü ve eğitim program ve metotları bakımından katkı sağlandığı anlaşılmaktadır. Bunların beraberinde okulların sorun alanları ve okul yeterlilikleri de araştırmacıların alana katkı sunduğu meseleler arasında yer almakta olup az sayıda da olsa yetenek alanlarına ve değerler eğitimine katkıda bulunacak çalışmaların gerçekleştirildiği de fark edilmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan 55 tezin amaçlarına bakıldığında, yapılan çalışmaların ağırlıklı kısmının imam hatip öğrencilerinin algı ve tutumları ile ders kitapları ve müfredatlarına yönelik olduğu görülmektedir. Bununla birlikte imam hatip kültürü, din ve değerler eğitimi, yetenek eğitimi, öğretmenlerin bakış açıları ve veli beklentileri gibi temaların incelenmesinin amaçlandığı bazı çalışmaların mevcudiyeti de yapılan incelemede ortaya çıkarılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan 55 tezin amaçlarına bakıldığında, yapılan çalışmaların ağırlıklı kısmının imam hatip öğrencilerinin algı ve tutumları ile ders kitapları ve müfredatlarına yönelik olduğu görülmektedir.

Tablo 7
Yayımlanan Tezlerin Amaçlarına Göre Sınıflandırılması

Kodlar	Amaçlar	Frekans Toplam
Tez10a, Tez61ö, Tez7ay, Tez9ti, Tez41fek,	Dinî Musiki ve Beden Eğitimi Derslerinin Önemi ve Bununla İlgili Öğrenci Tutumlarının İncelenmesi	5
Tez2ka, Tez5mzg, Tez11ft, Tez19sy Tez22hk, Tez23öfç,	İmam Hatip Öğrencilerinin Din ve Değerler Eğitimi Becerilerinin İncelenmesi	6
	İmam Hatip Öğrencilerinin Tutum ve Algılarının İncelenmesi	
Tez3fk, Tez8iç, Tez12afa, Tez15av, Tez16sö, Tez18es, Tez21pa, Tez26gy, Tez27ab, Tez35at, Tez37any, Tez38as, Tez39rö, Tez42lc, Tez47ik	Okula yönelik düşünceler Allah ve Peygamber tasavvurları Din-toplum ilişkileri Benlik-öz yeterlik algıları Mesleki ilgi-yeterlilik algıları Şiddete yönelik algılar	4 3 3 2 2 1
		15
Tez10ie, Tez31cyTez40übk, Tez43tk, Tez45iöü, Tez52ad	İmam Hatip Okul Kültürlerinin Belirlenmesi (okul kültür algıları, okul kültürü-din ilişkisi)	6
Tez13şd, tez14et, Tez29tk, Tez34ai Tez36sg, Tez44pg, Tez46hk, Tez49by, Tez50ad, Tez51ma, Tez53ne, Tez54ip, Tez55kd	Ders Kitapları, Müfredatları ve Materyal İncelenmesi Arapça ders kitapları Kur'an'ı Kerim ve meslek dersleri İngilizce müfredatı	5 7 1
		13
Tez24frk, Tez25tbk, Tez48fgd	İmam Hatip Okullarına Yönelik Veli Beklentilerinin İncelenmesi	3
Tez17mb, Tez20ab, Tez30aö, tez32bö, tze33aç	Öğretmenlerin İmam Hatip Okullarına Yönelik Bakış Açılarının İncelenmesi (okulda uğradıkları mobbing (3), işe yabancılaşma, okula bakış (1))	5
Tez4şs, Tez28mm	İmam Hatip Okul ve Öğretmen Yeterliliklerinin incelenmesi	2
Toplam		55

Tablo 8
Tezlerde Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelimeler	Frekans
İmam hatip	46
Din eğitimi	8
Arapça	7
Algı	6
Din	6
Tutum	6
Ortaokul	4
Öğrenci	3
Siyer	3
Toplum	3
Değer	2
Mobbing	2
Sorun	2
Kitap	2
İş	2

Çalışma kapsamında ele alınan tezlerin anahtar kelimeleri incelenmiş ve en çok tekrarlanan kelimeler tablolaştırılmıştır. En çok yinelenen anahtar kelimenin “imam hatip” olduğu bariz bir şekilde görülmekte olup bu kelimeyi “din eğitimi”, “Arapça”, “algı”, “din” ve “tutum” kelimeleri takip etmektedir. Ayrıca incelenen tezlerde görece sık kullanılan diğer anahtar kelimelerin “ortaokul”, “öğrenci”, “siyer”, “toplum” olduğu söylenebilir. Tezlerde kullanılan anahtar kelimeler genel itibarıyla değerlendirildiğinde ise imam hatip okullarına ilişkin temel kavramların anahtar kelimelerde gerektiği kadar yer almadığı kanaati hâsıl olmuştur.

Tablo 9

Yayımlanan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Şehir	Frekans
Gazi Üniversitesi	Ankara	8
Ankara Üniversitesi	Ankara	4
Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	4
Marmara Üniversitesi	İstanbul	4
Maltepe Üniversitesi	İstanbul	3
Uludağ Üniversitesi	Bursa	3
Atatürk Üniversitesi	Erzurum	2
Fırat Üniversitesi	Elazığ	2
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İstanbul	2
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	2
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize	2
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyonkarahisar	1
Aksaray Üniversitesi	Aksaray	1
Çukurova Üniversitesi	Adana	1
Dicle Üniversitesi	Diyarbakır	1
Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya	1
Erciyes Üniversitesi	Kayseri	1
Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	1
Hacettepe Üniversitesi	Ankara	1
Hitit Üniversitesi	Çorum	1
İğdır Üniversitesi	İğdır	1
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	Kahramanmaraş	1
Mevlana Üniversitesi	Konya	1
Nişantaşı Üniversitesi	İstanbul	1
Sakarya Üniversitesi	Sakarya	1
Selçuk Üniversitesi	Konya	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	İsparta	1
Yeditepe Üniversitesi,	İstanbul	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	1
Zirve Üniversitesi	Gaziantep	1
	Toplam	55

Araştırma kapsamında yayımlanan tezler incelendiğinde, Ankara’da bulunan üniversitelerin imam hatip okulları ile ilgili daha çok tez yayımladıkları görülmektedir. Bunu takiben İstanbul’daki üniversiteler gelmektedir. Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin bu konuda neredeyse İstanbul üniversiteleriyle yarışıyor olması ise tarafımızdan

dikkat çekici bulunmuştur. Yine Atatürk, Uludağ, Fırat ve Ondokuz Mayıs üniversite-
lerinin de konuya yönelik birden çok tez yayımlamış oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 10
Ana Bilim Dallarına Göre Tezlerin Dağılımı

Ana Bilim Dalı	Frekans
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı	27
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	6
İşlam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı	3
Arap Dili ğretmenliği Bilim Dalı	3
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı	2
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı	2
Sosyoloji Ana Bilim Dalı	2
Arap Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı	2
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı	2
İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı	1
Müzik Ana Bilim Dalı	1
Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı	1
Psikoloji Ana Bilim Dalı	1
Eğitimin Kültürel Temelleri Ana Bilim Dalı	1
Temel İşlam Bilimleri Ana Bilim Dalı	1
Toplam	55

Yayımlanan tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımı incelendiğinde, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalının diğer ana bilim dallarından açık ara nde olduğu görülmektedir. İkinici sırayı işgal eden Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalının imam hatip okullarına ilđisinin de nispeten daha fazla olduğu fark edilmektedir. Ayrıca İşlam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Arap Dili ğretmenliği Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı ile Sosyoloji Ana Bilim Dalı gibi alanlarda da çeşitli sayılarda tezlerin yazıldığı yapılan incelemeyle ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 11 incelendiğinde ilgili tezlerin çoğunlukla eğitim metotları ile okulların yeterlilikleri açısından katkı sağladıkları anlaşılmakla birlikte ğretmen yetiştirme, okul sorunları, eğitim ve öğretime toplumda st değer olarak yer verilmesi gibi çeşitli noktalarda eğitim kalitesine katkı sunan tezlerin de var olduğu görülmektedir. Eğitim kalitesine ilişkin olarak yapılan bu incelemeyle ayrıca bazı kategorilerde çok sayıda tez yayımlanırken bazılarında ise hiç yayımlanmadığı ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 11

Eğitim Kalitesi Açısından Tezlerin Dağılımı

Ana Kategori	Alt Kategori	Frekans	Toplam
Öğretmen yetiştirme	Genel Kültür	2	6
	Alan Kültürü	2	
	Öğretmenlik Meslek Kültürü	2	
	Hizmetçi Eğitim	0	
Okulların Yeterlilikleri	Finansman ve Donanım	1	11
	Eğitim ve Beklentiler	10	
Eğitim programları ve metotları	Eğitim Programının Kültürel Yapısı	3	14
	Eğitim Programının Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelere Uygunluğu	1	
	Eğitim Programının Kişiyeye Faydalılığı ve Gereksizliği	2	
	Eğitim Programının Kalitesi ve Kalkınmaya Katkısı	2	
	Eğitim Programının Öğrencilerin Kabiliyet ve Kapasitelerine Uygunluğu	2	
	Eğitim Programının Uygulamaya Uygunluğu	4	
	Eğitim Programının Fırsat Eşitliğini Sağlamaya	0	
	Eğitim ve Öğretim Programındaki Yanlış Uygulamalar	Eğitim Programının Kültürel Yapısı	
Eğitim Programının Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelere Uygunluğu	0		
Eğitim Programının Kişiyeye Faydalılığı ve Gereksizliği	0		
Eğitim Programının Kalitesi ve Kalkınmaya Katkısı	0		
Eğitim Programının Öğrencilerin Kabiliyet ve Kapasitelerine Uygunluğu	2		
Eğitim Programının Uygulamaya Uygunluğu	0		
Ömür boyu eğitim	Okulda Kazanılan Becerilerin Mezuniyet Sonrasına Aktarımı	3	3
Okul Sorunlarına Yönelik	Okulda Var Olan Sorunlar	7	7
Okul Kültürü	Okul Kültürü	3	3
Eğitim ve öğretime toplumda üst değer olarak yer verilmesi	Okullara Atfedilen Değer	7	7
Eğitim-insan gücü-istihdam ilişkisi	Eğitim Sonrası İstihdam	0	0
Kabiliyet ve yeteneklere uygun yöneltme ve yönlendirme	Öğrencileri Kabiliyet ve Yeteneklerine Göre Yönlendirme	2	2
Zamanı iyi kullanma alışkanlığının kazandırılması	Zamanı Etkili ve Verimli Kullanma	0	0
Araştırmacı, yenilikçi ve hamlecı ruh	Araştırmacı ve Hamlecı Ruh	0	0
Kaynak ve finansman sağlanması	Kaynak ve Finansman Sağlama	0	0
Toplam		55	55

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, 2000-2018 arasında yüksek lisans ve doktora düzeyinde imam hatip okulları ile ilgili hazırlanarak Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi bünyesinde yayımlanmış ve erişime açık olan 55 tezi, yayım yılı, tezin düzeyi, örneklem seçimi ve türü, veri toplama aracı, veri analizi, çalışma deseni, ele aldığı konu ve eğitime katkıları noktasında incelemek üzere gerçekleştirilmiştir.

2010-2018 arasında imam hatip okulları ile ilgili olarak yapılan tezlerin çoğunluğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Yüksek lisans tezlerinin sayısal bakımdan fazla olmasının, üniversitelerde okuyan yüksek lisans öğrencilerinin doktora öğrencilerinden fazla olmasına bağlamak mümkündür. Nitekim istatistiki verilere göre 454.673 kişiden oluşan kayıtlı yüksek lisans öğrencisine karşı, 95.100 kişiden oluşan kayıtlı doktora öğrencisi bulunmaktadır (İstatistik.gov.tr, 2018). Ayrıca konuya ilişkin yapılmış tezlerin sayısal bakımdan yıllara göre homojen bir dağılım göstermediği fark edilmektedir. Özellikle son yıllarda tez sayısında meydana gelen ciddi artışın, imam hatip okulları sayısındaki artışa koşut olarak yükselen akademik ilgiden kaynaklandığı düşünölmektedir.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen incelemeler sonucunda ilgili tezlerde en çok nicel desenin tercih edildiği saptanmıştır. Nitekim Varışlıoğlu, şahin ve Göktaş (2013) da yaptıkları çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Nitel ve karma desenin tercih edildiği çalışma sayılarının nicel çalışmalara göre bir hayli az olmasının, nitel araştırmaların nicel araştırmalara göre hem daha çok zaman hem de daha yoğun bir performans gerektirmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu bulgu, Arık ve Türkmen'in (2009) nitel çalışmaların nicel çalışmalara göre daha uzun sürdüğü şeklindeki ifadesiyle de örtüşmektedir. Aynı paraleldeki bir diğer bulgu ise ilgili tezlerin yıllar bazındaki incelenmesi sonucunda elde edilmiş olup belirlenen yıl aralıklarının tümünde nicel desenin en çok tercih edilen tür olduğu görölmüştür. Araştırmacıları nicel yöntemleri tercih etmeye yönelten etkenler, Bryman'ın (1988) nicel desenlerde test etmenin daha kolay olmasının yanı sıra ölçek ve anketlerle verileri toplamanın daha az yorucu olduğu şeklindeki sözleriyle ifadesini bulmaktadır. Dahası nicel çalışmalar belirlenmiş kesin kalıplar üzerinden yürütölrken nitel araştırma yöntemleri araştırmacıya daha çok iş yüklemekte ve dolayısıyla araştırmacıdan çok yönlü birikim bir istemektedir. Bu hususta Denzin ve Lincoln (2005) nitel çalışmaları bütöncöl bir bakış açısıyla ele almak gerektiğini vurgularken nitel çalışmalarda, nicel çalışmalardaki kesin sınır arayışının yersiz olduğunu da ayrıca belirtmektedir.

Bu çalışmada ele alınan tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına yönelik incelemeler, ağırlıklı olarak anket ve tutum ölçeklerinden yararlanıldığını göstermiştir. Tahmin edileceği üzere bunlar nicel çalışmalarda kullanılmış olup nitel çalışmaların veri toplama süreçleri daha ziyade görüşme tekniği üzerinden yürütölmüştür. Anket ve tutum ölçeklerinin daha çok kullanılması, bu yollarla daha fazla veriye ulaşmanın mümkün olmasına bağlanabilir. Bu duruma ilişkin olarak Hew ve arkadaşlarının (2007) aynı doğrultudaki açıklamalarının yanı sıra Ulutaş ve Ubuz'un (2008) alışmalarında benzer sonuçlara ulaşması kurulan bağlantıyı doğrulamaktadır. Değirmenci ve Doğru (2017) da nicel desen çalışmalarının hâkim olduğu alanlarda anket ve ölçek araçlarının kullanımının beklenen bir sonuç olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun aksi olarak nitel çalışmalarda da daha çok görüşmenin tercih edilmesi beklenen bir

durumdur. Ancak yapılan çalışmaların deseni ve tasarımları dikkate alındığında, çalışmaların çoğunda kurgusal hataların olduğu dikkat çekmektedir. Onwuegbuzie ve Daniel'in (2003) dile getirdiği bu duruma yol açan temel neden için Karadağ (2010) tez öğrencilerinin araştırma konularında yeterli bilgi birikimine sahip olmayışlarına işaret etmektedir.

Çalışmada, ilgili tezlerdeki örneklem seçiminde en fazla seçkisiz örnekleme tipinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalara daha dikkatli bakıldığında ise örnekleme seçiminde asıl belirleyicinin kolay ulaşılabilir olma olduğu fark edilmektedir. Alper ve Gülbahar (2009) da yaptıkları çalışmada benzer bir sonuca ulaşmışlardır. Bazı çalışmalarda belirtilen yöntem ve seçilen örneklem ile alakalı çelişkilerin görülmesi ise yine araştırmacıların araştırma yöntemleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamalarıyla ilişkilendirilebilir. Çalışmalarda örneklem grubu olarak imam hatip okulları öğrencileri seçilmiştir. Bu tercih iki sebebe bağlanabilir; birincisi öğrencilerden veri toplamanın kolaylığı, ikincisi ise bu okulların merkezinde öğrencilerin olmasıdır. Gerçekten de çok sayıda araştırmada, genellikle örneklem grubu olarak öğrencilerin yeğlendiği açıkça görülmektedir.

Yapılan incelemeler sonucunda nicel çalışmalarda betimsel ve kestirimsel istatistik yönteminin, nitel çalışmalarda ise betimsel analiz ve içerik analiz yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Göktaş ve arkadaşları (2012) da yapmış oldukları çalışmada genel eğilimin bu yönde olduğunu saptamışlardır. Adı geçen çalışmada, çalışmamıza benzer şekilde analiz yöntemleriyle araştırma yöntemlerinin paralel olmadığı görülmüştür. Bu durum, yapılan çalışmaların niteliği konusunda ciddi şüphelere yol açmaktadır. Nitekim Hsieh ve Shannon (2005) ve Sönmez (2005) de aynı sorun ve durumları araştırmalarında dile getirmişlerdir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, yayımlanan tezlerin genellikle Ankara ve İstanbul merkezli üniversitelerce yapılmasıdır. Her ne kadar diğer üniversitelerde de imam hatip okullarıyla ilgili tezler yayımlanmış olsa da yeterli değildir. Aynı zamanda tezlerin çoğunluğu İlahiyat Fakülteleri bünyesinde bulunan Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı tarafından çalışılmıştır. İlahiyat fakültelerinin yanı sıra Eğitim Fakültelerinin ilgili birimlerince de bu okullarla ilgili tezlerin yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çalışma çerçevesinde, tezlerin amaçları tablo hâlinde sunulmuş ve daha ziyade öğrenci algı ve tutumları ile öğretim materyal ve müfredatlarının ele alındığı görülmüştür. Bunun yanı sıra bazı tezlerde öğretmenlerin imam hatip okullarına bakış açıları ile velilerin beklentilerine ilişkin meselelerin amaçlandığı da saptanmıştır. Ancak yayımlanan tezlerin çoğunun yüksek lisans düzeyinde olması ve nicel olarak desenlenmesi, çalışmaların niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmanın ne çıkan bulgularından biri ilgili tezlerin konuları belirlenirken eğitim kalitesi bakımından ne tür katkılar sağlamamanın ya da hangi boşluğu doldurmanın amalandığına ilişkindir. Bunu ortaya çıkarmak için bütün tezler konuları ve sonuçları yönüyle tabloladıştırılmıştır. Ancak yapılan inceleme, ilgili tezlerin hem konu hem de eğitime katkı bakımından genel bir yetersizlik içinde olduklarını göstermiştir. Bunun nedeni, tez ğrencilerinin mevcut problemlere çözüm bulmak yerine, ilgi alanlarına giren ya da daha kolay bitirebilecekleri bir konuyu çalışma isteklerinde aranabilir. Nitelikli Barutçu ve Onaylı (2016), çalışmalarında öğrencilerin ilgilendikleri konuları seçmede zorlanmadıklarını ifade ederken Bahçeci ve Uşengl (2018) da öğrencilerin belirlenen sürede bitirebilecekleri çalışmaları tercih ettiklerinin altını çizmiştir. Bu tespitler, tez ğrencilerinin konu seçerken bilimsel katkı sağlamaktan uzaklaşıp daha ziyade ilgilerine ve zamanında bitirebilme olanağına göre tercihte bulduklarını göstermektedir. Çalışma kapsamında ele alınan tezlerde en çok ğrenci algılarının üzerinde durulduğu belirlenmiştir. Bu durum muvacehesinde daha ziyade eğitim programlarına ve rgtlkltr ilgili sorunlara yönelik katkı sunulduğunu söylemek mümkündür.

Özetlemek gerekirse bu çalışmanın imam hatip okulları ile ilgili yayımlanmış olan tezleri geniş bir perspektifle ele almakla alanyazındaki büyük bir boşluğu doldurduğu dşnlmektedir. Çalışmanın, incelenen tez sayısının çokluğu ve araştırma sorularının çok sayıda duruma cevap aramasına istinaden oldukça geniş bir kapsama sahip olduğu söylenebilir. Böylece bu araştırma ile elde edilmiş olan bulguların, yayımlanan tezlerin hem katkı sundukları hem de yetersiz kaldıkları noktaları gösterme gücünün araştırmacılara yön verici bir perspektif sağlayacağı umulmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın yalnız 2010-2018 dönemini kapsıyor olması ve erişime açık olmayan tezlerin incelenememesinden ötürü bazı sınırlılıkları olduğu da unutulmamalıdır. Kuşkusuz, bu eksiklikleri giderecek çalışmaların yapılması gelecekte araştırmacılara daha geniş bir bakış açısı sunacaktır. Çalışma sonucunda ulaşılan bütün bu bilgiler iřđında şu önerilerde bulunulabilir:

- Yapılan tezlerin çoğunluğu yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Oysa yüksek lisans düzeyindeki öğrencilerin, gerek metodolojik gerekse akademik yeterliliklerinin doktora düzeyine göre düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum sebebiyle imam hatip okullarıyla ilgili yapılacak tezlerin daha kapsamlı ve verimli olabilmesini temin etmek üzere doktora düzeyinde yayımlanan tez sayısının arttırılması ve teşvik edilmesi önerilebilir.
- Yayımlanan tezler incelendiğinde, genellikle nicel desenin tercih edildiği görülmektedir. Nicel alışmalar, daha çok betimsel ve kestirimsel istatistiksel noktada fikir verdiğinden sorunların temelini inmekten uzak kalınmaktadır. Bu yüzden imam hatip okullarıyla ilgili yapılacak nitel çalışmaların, bu okullarla ilgili daha kapsamlı bilgi sahibi olmaya olanak tanıyacağı ngrlmektedir.

- Tezler incelendiğinde, araştırmacıların gerek metodolojik gerekse araştırma konusu ile ilgili akademik bilgi birikimlerinde yetersizlik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda imam hatip okullarıyla ilgili yapılacak çalışmalarda tez öğrencilerinin, hem metodolojik hem de araştırma konularına ilişkin akademik bilgi birikimlerini yükseltmek üzere teşvik edilmelerinin daha nitelikli çalışmaların yapılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.
- İncelenen tezler, genellikle bireysel ilgiler çerçevesinde ele alınmış ve yapılmış izlenimi vermektedir. Oysa ülkemiz eğitim sisteminin önemli kurumlarından olan imam hatip okullarına yönelik olarak çalışılacak tezlerin, gerek kamu gerekse özel sektör tarafından desteklenmesi hâlinde çok daha verimli çalışmaların ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir.
- Son yıllarda imam hatip okullarına olan rağbetin ve mevcut olumlu konjonktürün de etkisiyle imam hatip okullarıyla ilgili tez sayısında ciddi bir artış gerçekleşmiştir. Ancak niceliksel artış, niteliksel bir yükselmenin de olduğu anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda, yapılacak olan tezlerin nitelik bakımından ele alınması ve böyle çalışmaların desteklenmesi önemli görülmektedir.
- Tezler incelenirken özellikle bazı tezlerin isim ve içeriklerinde benzerlikler görülmüştür. Bu durum tezlerin özgünlüğünü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu şekildeki tezlerle ilgili yapılacak bir çalışma, yayımlanan tezlerin kalitelerine dair değişik bilgiler sunabilir.
- Bu çalışma, imam hatip okullarıyla alakalı doğrudan ya da dolaylı olarak yayımlanan tez ve makalelere yönelik daha kapsamlı bir incelemenin önemini ortaya çıkarmış olup ardılları için bir rehber olarak değerlendirilebilir.
- Yapılan tezlerin çoğunda örneklem grubu olarak öğrenciler seçilmiştir. Oysa imam hatip okulları toplum tarafından farklı bir ilgi gören kurumlardır. Bu itibarla yapılacak çalışmalarda örneklem grubunun, öğrencilerin yanı sıra diğer tüm paydaşları kapsayacak şekilde genişletilmesinde fayda görülmektedir. Bu sayede imam hatip okullarıyla ilgili daha fazla dinamiğin incelenmesi de mümkün olabilecektir.
- Gerek veri toplamada gerekse veri analizlerinde, çalışmayı en nitelikli hâle getirmeye uygun yöntemin seçilmesine özellikle dikkat edilmesi önerilebilir.
- Yapılan çalışmalar her ne kadar eğitim kalitesi bakımından kategorileştirilmiş olsa da aslında bazı çalışmaların ciddi bir katkı sağlamaktan uzak oldukları ortadadır. Dolayısıyla bu okullarda kaliteyi arttırmaya yönelik olarak tasarlanan çalışmalar desteklendiği takdirde daha iyi neticelerin alınacağı öngörülmektedir.

- Çalışmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi, imam hatip okulları çift taraflı bir eğitim modelini amaçlamaktadır. Hem millî ve manevi değerleri hem de beşerî bilimleri bir arada öğretmek gayesiyle kurulmuştur. Bu itibarla yapılacak çalışmalar da imam hatip okullarının belirtilen amaç bakımından ele alınmasının bu okulların gelişimi bakımından işlevsel olacağı dūřünölmektedir.
- İmam hatip okulları, esas itibarıyla belli bir okul költürü, iklimi ve bilinci kazandırmayı amaç edinmektedir. Okul költürünün ya da okul aidiyetinin gerçekleşme durumunu araştıracak çalışmaların yapılmasının, bu okulların költür ve iklimi konusunda hem açıklayıcı fikirler vereceği hem de yol gösterici olacağı öngörölmektedir.
- Bu alışma kapsamında incelenen tezlerde ele alınmamış, ancak öncelikli olan konulardan biri imam hatip okullarında öğrencilere okul iklimini kazandırmak için ne tür çalışmaların yapılmış olduğudur. Bunlar paneller, konferanslar, seminerler ve diğer etkinlikleri kapsamaktadır. Bu yönde yapılacak çalışmaların, söz konusu etkinliklerin geliştirilmesi ve uygulanması bakımından oldukça yararlı olacağı umulmaktadır.
- Bu alışma kapsamında incelenen tezlerde karşılaşılan diğer bir eksiklik ise imam hatip okullarının sahip olduğu misyon ve vizyonlarının ne kadarının gerçekleştiğidir. Bu durumun incelenmesinin, hedeflerin ne kadarına ulaşıldığı konusunda açıklayıcı olacağı beklenmektedir.
- Gerek imam hatip okulları yöneticilerine gerekse bu okulların öğretmenlerine, bu okullar ile ilgili ne tür hizmet içi eğitimlerin verildiğinin incelenen tezlerde konu alınmadığı görölmüştür. Oysa öğrencilere yön ve yol gösterecek olan eğitimcilerin, okul idealleri çerçevesinde eğitilmesi ve hizmet içi eğitimlerine tabi tutulması büyük önem arz eden bir durumdur. Bu durumun araştırılmasıyla ulaşılacak sonuçların eğitime yön verenler için ufuk aıcı olacağı öngörölmektedir.

Extended Abstract

Examining Studies Published on Imam Hatip Schools: A Metasynthesis of Theses between 2000-2018*

Halit Bekiroğlu¹Nesrullah Okan²**Abstract**

The primary purpose of this study is to examine through a number of dimensions the theses published on Imam Hatip Schools between 2000 and 2018 in the Higher Education Council Thesis Center and to present the results to the attention of researchers. In line with this goal, 55 theses have been subjected to content analysis and examined. All the data have been classified and analyzed using descriptive statistics. According to the obtained data, theses on Imam Hatip schools consist mostly of master's theses with quantitative designs being preferred in most of these theses; a significant increase in the number of theses about Imam Hatip Schools has been seen in recent years with questionnaires and attitude scales being used as data collection instruments and the majority of sample groups being composed of students. Student perceptions are found in first place as the studied subject. Based on these findings, the published theses are seen to focus on specific areas while certain important issues have either been ignored or not studied. Some issues that will guide researchers on this point have been shared in the results section. All these results are hoped to be useful for future studies.

Keywords

Imam Hatip Schools • Published theses • Metasynthesis

* This is an extended abstract of the paper entitled "İmam Hatip Okullarıyla İlgili Yayımlanan Çalışmaların İncelenmesi: 2000-2018 Yılları Arası Tezlerin Bir Meta Sentezi" published in *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*.
Received: August 22, 2018 / **Accepted:** December 22, 2018 / **OnlineFirst:** December 30, 2018.

1 **Correspondence to:** Halit Bekiroğlu (PhD Candidate), Department of History and Civilization Researches, Institute of Social Sciences, İstanbul Sabahattin Zaim University, İstanbul Turkey. Email: halitbekiroglu@gmail.com

2 Department of Educational Science, Institute of Educational Science, Marmara University, Kadıköy, İstanbul 34722 Turkey. Email: nesrokan@gmail.com

To cite this article: Bekiroğlu, H., & Okan, N. (2018). Examining studies published on Imam Hatip Schools: A metasynthesis of theses between 2000-2018. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 2, 157-183.
<https://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.2.0105>

Imam Hatip Schools, one of the most important institutions of Turkey's education system since beginning its education adventure, make positive contributions to both religious education and cultural life. The historical process of Imam Hatip Schools, with learning from proper religious sources and cultivating the religious men that society needs, consists of five periods. The main reason for this is that the schools that were opened were closed after a while. Although Imam Hatip Schools have encountered confrontation many times, they have somehow gained a place within the education system. One of the basic reasons for this is that religion is at the center of the social structure (Yılmaz, 2007). This is because religion has important functions in the social thought structure, moral structure, and social life (Keskin, 2004). These schools, initially planned as vocational high schools, started becoming the alternative or educational institutions within the process. This is because the students raised here display a religious tendency both as political views and as world perspectives (Güneş & Güneş, 2003). In this respect, Imam Hatip Schools have played a major role in transferring religious values to society by way of education. Alongside these roles, its assets have been a subject of constant debate. While some circles see this as a fortress to be defended, other circles view this as a great danger. The schools faced a serious process of regression in the period known in Turkey as February 28 (Öcal, 2013). The main reason for this is how the Imam Hatip Schools implemented the factors applied in the 8-year compulsory education and university classes that also closed their middle school departments. In the later process, this situation was eliminated and these schools regained importance.

Alongside the importance Imam Hatip Schools had gained, an increase in the number of studies performed on these schools has been observed. In particular, a significant number of masters theses and doctorates began to be written on Imam Hatip Schools. This study examines the theses published on Imam Hatip Schools. By using the metasynthesis method, theses published on Imam Hatip Schools in the database of the Higher Education Council Thesis Center within the scope of the study have been examined on different points, such as which types of theses have been written and what their topics, research, and results were; results have been compiled. As a result of this, the obtained findings will give insight to researchers and interested parties who want to research this topic by making a general metasynthesis of the performed studies.

As a result of the study, the following results have been reached:

- The majority of the performed theses are composed of master's theses. However, students at the graduate level, as well as both their methodology and research qualifications, are known to remain mediocre compared to the doctoral level. In this respect, increasing and encouraging the number of theses published at the

doctoral level will be beneficial for theses on Imam Hatip Schools to be able to be more comprehensive and efficient.

- When examining the published theses, the qualitative pattern is generally seen to be preferred. Because quantitative studies provide ideas on more descriptive and predictive statistical points, they keep away from entering the basics of the problems. In this respect, qualitative studies to be performed on Imam Hatip Schools will recognize the possibility of having more comprehensive information.
- When examining the theses, deficiencies are seen both methodologically and in the accumulation of the information possessed on the research topic. In studies to be performed on Imam Hatip Schools, more qualified studies are thought will emerge if the students are informed and encouraged both methodologically and on the research topics.
- Published studies generally are discussed in the context of individual interests and provide an emitted impression. However, if the theses that will be done on Imam Hatip Schools, which are important foundations of Turkey's education system, are supported by the public as well as private sectors, much more productive studies are estimated to emerge.
- Through the influence of the demand and current positive conjuncture for Imam Hatip Schools, a serious increase in the number of theses on Imam Hatip Schools has been seen. However, this situation does not mean qualitative increase occurs alongside quantitative increase. In this context, supporting and examining theses that will be performed is important.
- While examining the theses, similarities in content and some of the names of the theses in particular have been seen. This situation negatively impacts the originality of the theses. A study to be performed related to these may provide different information on the qualities of published theses.
- With the purpose of obtaining more comprehensive research results, if theses and articles are investigated either directly or indirectly to Imam Hatip Schools, more findings can be reached than those obtained by this research.
- In most of the performed theses, students were selected as the sample group. However, Imam Hatip Schools are educational institutions that are the property of the community. Therefore, the study group in studies to be performed should be expanded to include other stakeholders as well as students. Thus investigations would be more dynamic in number related to these schools.
- In both data collection and data analysis, choosing the most appropriate method for the study can bring studies to a more qualified state.

- Although the performed studies have been categorized on the point of educational quality, some of the studies in fact cannot be said to provide significant contributions. Therefore, better results should be noted will emerge in these schools if increasing the quality of theses and studies is supported.
- As studies have mentioned in sections of the literature, Imam Hatip Schools aim at a double-sided educational model. They have been established with the purpose of teaching both national and spiritual values as well as human sciences together. As such, as much as Imam Hatip Schools' encountering this situation is researched with future studies, valuable results will be obtained.
- Imam Hatip Schools have acquired the aim of mainly gaining a certain school culture, climate, and awareness. Performing studies that will research the status of actualizing school culture or school belonging will both give explanatory ideas on the issue of these schools' climate and culture and be a guide.
- One important issue not encountered in the theses is what type of studies have been done for having students gain school climate in Imam Hatip Schools. These include panels, seminars, conferences, and other activities. Studies to be carried out in this direction will be quite useful.

الملخص الموسع

بحث في المصنفات المنشورة عن مدارس الإمام الخطيب : خلاصة الأطروحات بين الأعوام 2000-2018*

Halit Bekiroğlu

Nesrullah Okan

الملخص

الهدف الأساسي من هذه الدراسة هو فحص الأطروحات المنشورة المتعلقة بمدارس الإمام الخطيب بأبعاد مختلفة بين عامي 2000 و 2018 في قاعدة بيانات مركز الرسائل العلمية بمجلس التعليم العالي وإطلاع الباحثين على النتائج. وتماشياً مع هذا الهدف، خضعت 55 أطروحة لتحليل المحتوى وفحصه. تم تصنيف جميع البيانات وتحليلها من خلال الإحصاء الوصفي. وفقاً للبيانات التي تم الحصول عليها؛ معظم الأطروحات حول مدارس الإمام الخطيب تتكون من رسائل الماجستير. في معظم الأطروحات، كانت الأنماط الكمية مفضلة؛ في السنوات الأخيرة، كان هناك زيادة كبيرة في عدد الأطروحات المتعلقة بمدارس الإمام الخطيب. أولاً، يتم دراسة تصورات الطلاب. وتماشياً مع هذه النتائج، كان يُنظر إلى أن الأطروحات المنشورة تركز على مجالات معينة، وبعض المواضيع الهامة تم تجاهلها أو عدم دراستها. عند هذه النقطة، يتم تقاسم بعض النقاط التي ستوجه الباحثين في الجزء الختامي. نأمل أن تكون جميع هذه النتائج مفيدة للدراسات.

الكلمات المفتاحية

مدارس الامام الخطيب • أطروحات منشورة • خلاصة

* للاستشهاد بهذه المقالة : Bekiroğlu, H., & Okan, N. (2018). Examining studies published on Imam Hatip Schools: A metasynthesis of these between 2000-2018 [بحث في المصنفات المنشورة عن مدارس الإمام الخطيب: خلاصة الأطروحات بين الأعوام 2000-2018]. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 2, 157-183.

الرابط الإلكتروني لهذه المقالة: <http://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.2.0105>

قدمت مدارس الإمام حاطيب ، وهي واحدة من أهم مؤسسات نظامنا التعليمي ، إسهامات إيجابية في التعليم الديني والحياة الثقافية. تهدف مدارس الإمام حاطيب ومنذ بداية تاريخها، إلى معرفة المصادر الصحيحة للدين وتعليم وتأهيل رجال الدين الذين يحتاجهم المجتمع. السبب الرئيسي لذلك هو أن المدارس المفتوحة ستغلق بعد فترة. على الرغم من أن مدارس الإمام الخطيب واجهت المشاكل عدة مرات ، إلا أنها حصلت على مكان ما في نظام التعليم. أحد الأسباب الرئيسية لذلك هو أن الدين هو محور البنية الاجتماعية (Yılmaz، 2007). لأن الدين له وظائف هامة في البنية الاجتماعية ، والبنية الأخلاقية والحياة الاجتماعية (Keskin، 2004). أصبحت هذه المدارس ، التي تم التخطيط لها في البداية كمدارس ثانوية مهنية ، بديلاً للمؤسسات التعليمية في هذه العملية. لأن الطلاب المتعلمين هنا يظهرون نزعة دينية على حد سواء باعتبارها وجهة نظر سياسية وكوجهة نظر للعالم (Güneş & Güneş، 2003). وفي هذا الصدد ، لعبت مدارس الإمام الخطيب دوراً رئيسياً في نقل القيم الدينية إلى المجتمع من خلال التعليم. مع هذه الأدوار ، كان وجودهم دائماً موضوعاً للنقاش المستمر. وبينما يُنظر إليه على أنه حصن يجب أن تدافع عنه بعض الدوائر ، فإنه يُنظر إليه على أنه خطر كبير من جانب دوائر أخرى. في الواقع ، واجهت العملية انتكاسة خطيرة في الفترة المعروفة باسم تركيا 28 فبراير (Öcal، 2013). السبب الرئيسي لذلك هو تطبيقات التعليم الاجباري المزمع لثمان سنوات والذي تسبب في اغلاق الصفوف المتوسطة في مدارس الإمام الخطيب وأثر ذلك في اختبارات القبول الجامعية. في الفترة المتأخرة ، تم القضاء على هذه الحالة وأصبحت هذه المدارس مهمة مرة أخرى.

مع تزايد أهمية مدارس الإمام حاطيب ، ازداد عدد الدراسات في هذه المدارس. على وجه الخصوص ، بدأ عدد كبير من رسائل الدكتوراة والدراسات العليا في الكتابة حول مدارس الإمام الخطيب. في هذه الدراسة ، تم فحص الأطروحات المتعلقة بمدارس الإمام الخطيب. ضمن نطاق الدراسة ، تم فحص الأطروحات المنشورة في قاعدة بيانات مركز الأطروحات في مجلس التعليم العالي وفقاً لطريقة ميتا سينييز. نتيجة لذلك، تم تلخيص تام للعمل، وهذا يفتح الطريق لكل الباحثين الذين يريدون إكمال البحث والخوض فيه، وسيكون أيضاً ذو فائدة للمعنيين بهذا الموضوع.

نتيجة لهذه الدراسة ، تم تحقيق النتائج التالية:

- تتكون غالبية الأطروحات من رسائل الماجستير. ومع ذلك ، فمن المعروف أن المؤهلات المنهجية والبحثية للطلاب على مستوى الدراسات العليا تظل معتدلة مقارنة بمستوى الدكتوراه. في هذا الصدد ، سيكون من المفيد زيادة عدد الرسائل المنشورة على مستوى الدكتوراه وتشجيعها من أجل جعل الأطروحات المتعلقة بمدارس الإمام الخطيب أكثر شمولاً وكفاءة.
- عندما يتم فحص الأطروحات المنشورة ، يُنظر عمومًا إلى أن النمط النوعي أنه مفضل. بما أن الدراسات الكمية هي في الغالب وصفية وتنبؤية ، فإنها لا تنحدر إلى المشاكل الأساسية. في هذا الصدد ، سوف تمكنهم الدراسات النوعية عن مدارس الإمام الخطيب من الحصول على معلومات أكثر شمولاً عن هذه المدارس.
- عندما يتم فحص الأطروحات ، يُنظر إلى وجود نقص في المعرفة حول المنهجية والبحث العلمي. في الدراسات التي سيتم إجراؤها حول مدارس الإمام حاطيب ، يُعتقد أنه سيتم إجراء دراسات أكثر كفاءة إذا تم تشجيع الطلاب وإطلاعهم على منهجيات البحث وطريقة سيره.
- تعتبر الأعمال المنشورة بشكل عام في إطار المصالح الفردية وتعطي الانطباع بأنها منشورة. ومع ذلك ، إذا كانت الأطروحات الخاصة بمدارس الإمام الخطيب، التي تعد واحدة من المؤسسات المهمة في نظام التعليم في بلدنا ، مدعومة من القطاعين العام والخاص ، فمن المقدر أن تظهر أعمال أكثر كفاءة.

- في السنوات الأخيرة ، بسبب شعبية مدارس الإمام حاطيب والوضع الإيجابي الحالي ، حدثت زيادة كبيرة في عدد الأطروحات المتعلقة بمدارس الإمام الخطيب. ومع ذلك ، هذا لا يعني أن هناك زيادة نوعية فضلاً عن زيادة كمية. في هذا السياق ، من المهم دعم وفحص الأطروحات بطريقة نوعية.
- أثناء فحص الأطروحات ، كانت هناك أوجه تشابه في أسماء ومحتويات بعض الأطروحات. هذا الوضع يؤثر سلباً على صحة الأطروحات. قد توفر دراسة حول هذه المعلومات المختلفة حول جودة الأطروحات المنشورة.
- من أجل الحصول على نتائج بحثية أكثر شمولية ، يمكن العثور على النتائج التي تم الحصول عليها من هذا البحث أكثر من النتائج التي تم الحصول عليها عن طريق الدراسات المباشرة أو غير المباشرة عن مدارس الإمام الخطيب.
- في معظم هذه الأطروحات ، تم اختيار الطلاب كمجموعة لأخذ العينات. ومع ذلك ، فإن مدارس الإمام حاطيب هي مؤسسات تعليمية أصبحت مجتمعاً. لذلك ، يجب توسيع مجموعة العينة لتشمل جميع أصحاب المصلحة الآخرين بالإضافة إلى الطلاب. وبالتالي ، يتم فحص أكثر ديناميكية حول هذه المدارس.
- في كل من جمع البيانات وتحليل البيانات ، فإن اختيار أنسب الطرق للدراسة يمكن أن يجعل الدراسات أكثر تأهيلاً.
- على الرغم من تصنيف الدراسات في جودة التعليم ، لا يمكن القول إن بعض الدراسات قدمت مساهمات مهمة. ولذلك ، ينبغي الإشارة إلى أن نتائج أفضل ستظهر إذا تم دعم الأطروحات والدراسات التي تزيد من الجودة في هذه المدارس.
- كما جاء في قسم من الدراسة ، تهدف مدارس الإمام الخطيب إلى نموذج التعليم المزدوج. أنشئت لتعليم كل من القيم الوطنية والروحية وكذلك العلوم الإنسانية. إذا كان الأمر كذلك ، فسيكون من المفيد تقييم كيفية تلبية مدارس الإمام الخطيب لهذا الوضع.
- تهدف مدارس الإمام الخطيب إلى تحقيق ثقافة مدرسية معينة ومناخ ووعي. إن إجراء الدراسات لتحديد وضع الثقافة المدرسية أو الانتماء للمدرسة سيعطي أفكاراً وتوضيحات توضيحية حول ثقافة هذه المدارس ومناخها.
- من القضايا المهمة التي لم تتم مواجهتها في هذه الأطروحات هو أن أي نوع من الدراسات قد تم إجراؤها من أجل اكتساب المناخ المدرسي للطلاب في مدارس الإمام الخطيب. ومنها، اللوحات والندوات والمؤتمرات وغيرها من المناسبات. ستكون الدراسات التي سيتم تنفيذها في هذا الاتجاه مفيدة للغاية.

المراجع/Kaynakça/References

- Ak, M. Z. ve Gülmez, A. (2006). Türkiye'nin uluslararası yayın performansının analizi. *Akademik İncelemeler*, 1, 25–43.
- Alper, A., & Gülbahar, Y. (2009). Trends and issues in educational technologies: A review of recent research in TOJET. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 8(2), 124–135.
- Arık, R. S. ve Türkmen, M. (2009, Mayıs). *Eğitim bilimleri alanında yayımlanan bilimsel dergilerde yer alan makalelerin incelenmesi*. I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sunulan bildiri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Antalya.
- Bahçeci, F. ve Uşengül, L. (2018). Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin tez konusu belirleme kriterlerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 5(2), 85–96.

- Barutçu, F. ve Onaylı, S. (2016). Tez sürecinde karşılaşılan zorluklar. *Building. Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(1), 89–110. <http://dx.doi.org/10.14527/9786053183563.042>
- Bauer, M. W. (2003). Classical content analysis: A review. In M. W. Bauer & G. Gaskell (Eds.), *Qualitative researching with text, image and sound* (pp. 131–151). London, UK: Sage.
- Bryman, A. (1988). *Quantity and quality in social research*. London, UK: Unwin Hyman Publications.
- Buyrukçu, R. (2007). *Kurumsal değişim ve gelişim boyutlarıyla Türkiye’de mesleki din eğitim-öğretimi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Cebeci, S. (1996). Din eğitimi açısından dini yaşantıların gelenekleştirilmesi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 75–98.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). *The Sage handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk maarif tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Finfgeld, D. L. (2003). Metasyntesis: The state of the art-so far. *Qualitative Health Research*, 13, 893–904.
- Göktaş, Y., Küçük, S., Aydemir, M., Telli, E., Arpacık, Ö., Yıldırım, G. ve Reisoğlu, İ. (2012). Türkiye’de eğitim teknolojileri araştırmalarındaki eğilimler: 2000-2009 dönemi makalelerinin içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 177–199.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye’de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı.
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: Nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(1), 49–71.
- Kayadibi, F. (2001). Eğitim kalitesine etki eden faktörler ve kaliteli eğitimin üretime katkısı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 71–94.
- Keskin, Y. M. (2004). Din ve toplum ilişkileri üzerine bir genelleme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7–21.
- Korukçu, A. ve Işıkoğan, D. (2016). Yaz Kur’an kurslarında uygulanan kur sistemiyle ilgili öğrencilerin görüşleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 15–35.
- Noblit, G. W., & Hare, R. D. (1988). *Qualitative research methods* (Vol. II). Newbury Park, CA: Sage.
- Onwuegbuzie, A. J., & Daniel, L. G. (2003). Typology of analytical and interpretational errors in quantitative and qualitative educational research. *Current Issues in Education*, 6(2). Retrieved from <http://cie.ed.asu.edu/volume6/number2/>
- Öcal, M. (2013). *Dünden bugüne İmam Hatip Liseleri, 100. yılında İmam Hatip Liseleri (1913-2013)*. İstanbul: Ensar.
- Özdemir, O. ve Gökçe-Kutsal, Y. (2010). *Bilimsel üretkenliği etkileyen çevresel faktörler*: O Yılmaz (Ed.), *Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık içinde*. Ankara: Openajans.
- Ulutaş, F. ve Ubuz, B. (2008). Matematik eğitiminde araştırmalar ve eğilimler: 2000 ile 2006 yılları arası. *İlköğretim Online*, 7, 614–626.
- Varışhoğlu, B., Şahin, A. ve Göktaş, Y. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 1767–1781.
- Yılmaz, Y. (2007). Türkiye’de din eğitimi ve din hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili öneriler. 1. *Din Eğitimi Hizmetleri Sempozyumu* içinde (Cilt 1, s. 647–656). Ankara: Diyanet Başkanlığı Yayınları.